

عملیات بیت‌المقدس* (طرح عملیات کربلا۳)

مقدمه

عملیات آفندی بزرگی که با رمز عملیاتی (طرح کربلا۳) طراحی و به نام عملیات بیت‌المقدس و با شرکت یگان‌های عمده رزمی، پشتیبانی رزمی و پشتیبانی خدمات رزمی نیروی زمینی ارتش جمهوری اسلامی ایران و همچنین یگان‌های سپاه پاسداران، جهاد سازندگی و نیروی هوایی ارتش جمهوری اسلامی از تاریخ دهم اردیبهشت ماه تا سوم خرداد ماه ۱۳۶۱ در منطقه عمومی جنوب غربی خوزستان انجام گرفت از جمله عملیات‌های موفق نیروهای جمهوری اسلامی در هشت سال دفاع مقدس می‌باشد. که علاوه بر آزادسازی مناطق مذکور به ویژه شهر خرمشهر، ضربه‌ای قاطع و سرنوشت‌ساز بر نیروهای متجاوز عراقی وارد نموده و عبور سریع و غافلگیرانه نیروهای ما از رودخانه کارون یکی از برجسته‌ترین عملیات رزمی نیروهای جمهوری اسلامی در جنگ تحمیلی ثبت گردید.

آزادسازی خرمشهر حیثیت، اعتبار، قدرت و توان رزمی رزمندگان جمهوری اسلامی را در جهان افزایش داده و نتیجه این عملیات کارشناسان نظامی و دستگاه‌های تبلیغاتی جهان را وادار ساخت که به پیروزی و توانایی‌های رزمندگان حماسه آفرین ما اعتراف کنند. در حالیکه اکثر یگان‌های ارتش متجاوز عراق که در این منطقه وارد عمل شده بودند در مصاف با رزمندگان خستگی ناپذیر ما، توان رزمی خود را از دست داده بوده و تعداد کثیری از نیروهای دشمن کشته، زخمی و اسیر شده بودند این بار نیز متجاوز مانند عملیات فتح‌المبین، این شکست خفت بار خود را عقب نشینی اختیاری از منطقه و برمبنای طرح‌های تاکتیکی خود اعلام نمود که بطلان این مدعا بیش از هر کس، برای رژیم بعث و ارتش عراق روشن است.

*. به قلم: سرتیپ ۲ ستاد مسعود بختیاری

آشنایی با منطقه عملیات

در بررسی جنگ تحمیلی، بطور کلی می‌توان منطقه عمومی غرب استان خوزستان را به عنوان یکی از صحنه‌های عملیاتی در این جنگ به سه جبهه شمالی، میانی و جنوبی تقسیم نمود. این صحنه عملیاتی دارای ۳۰۰ کیلومتر عرض (از شمال تا جنوب استان) و عمق ۱۰۰ کیلومتر (حد فاصل رودخانه‌های کرخه و کارون تا دجله و اروندرود) بود.

در سال دوم جنگ، با مشارکت نیروی زمینی ارتش جمهوری اسلامی ایران و یگان‌های بسیج مردمی و سپاه پاسداران به منظور آزادسازی مناطق اشغال شده توسط دشمن عملیات آفندی بزرگی را طرح‌ریزی و یکی پس از دیگری به مرحله اجرا در آوردند که با موفقیت‌های بسیار همراه بود به طوری که سرانجام متجاوز مجبور گردید اکثر مناطق اشغالی را تخلیه نماید. در صحنه عملیاتی خوزستان، جبهه میانی با عملیات طریق‌القدس (آذرماه ۱۳۶۰) آزاد گردید و در جبهه شمالی با عملیات درخشان فتح‌المبین (فروردین ماه ۱۳۶۱) منطقه غرب شوش - اندیمشک از لوٹ وجود دشمن پاک گردید.

پس از عملیات فتح‌المبین، آزادسازی جبهه جنوبی (منطقه جنوب غربی اهواز تا خرمشهر) هدف نیروهای رزمنده جمهوری اسلامی ایران قرار داشت. که برای وصول به این هدف، عملیات آفندی کربلای ۳ طرح‌ریزی و به مرحله اجرا در آمد.

منطقه عملیاتی کربلای ۳ به شکل یک چهار ضلعی به طور کلی محدود بود از شمال به کرانه جنوبی رودخانه کرخه کور، از سمت خاور (مشرق) به رودخانه کارون، از جنوب به رودخانه اروندرود و از سمت باختر (غرب) به منطقه شرق بصره، وسعت این منطقه حدود ۶۰۰۰ کیلومترمربع بوده و نیروهای خودی و دشمن در یک جبهه یکصد و هفتاد کیلومتری در سراسر کرانه رودخانه کرخه کور (از هورالعظیم تا دَبّ حردان) و کارون (از آب تیمور تا خرمشهر) با یکدیگر در تماس بودند. شکل کلی زمین منطقه به صورت بیابانی و تقریباً فاقد پستی و بلندی و عوارض مشخص بوده و عوارض حساس نظامی را به غیر از شهرهای کوچک و بزرگ منطقه مانند هویزه و خرمشهر مواضع پدافندی مستحکم و خاکریزهای متوالی دشمن تشکیل می‌دادند.

تمامی منطقه به خاطر شکل بیابانی آن، از دیدگاه نظامی قابل عبور و مرور بوده اما معابر عمده وصولی در امتداد جاده‌های ساخته شده در منطقه را می توان به شرح زیر دانست:

- معبر وصولی شرق بصره، شلمچه - خرمشهر - آبادان
- معبر وصولی شرق بصره، پاسگاه زید، ایستگاه راه آهن حسینییه، اهواز
- معبر وصولی شرق بصره، طلائیه، جفیر - هویزه - سوسنگرد
- معبر وصولی شرق بصره، کوشک، جفیر - پادگان حمید - اهواز

چگونگی تجاوز عراق در این منطقه

عراق در ابتدای حمله عمومی خود به ایران در تاریخ ۵۹/۶/۳۱ لشکر ۵ پیاده مکانیزه تقویت شده از سپاه سوم را از محور شلمچه و با مأموریت تصرف آبادان و خرمشهر در منطقه وارد عمل نمود و اندکی بعد با ملاحظه پایداری شدید خرمشهر در مقابل تجاوز، یگان‌های دیگری از سپاه سوم عراق از سایر معابر این منطقه وارد عمل گردیده و به سمت جفیر، پادگان حمید، اهواز، سوسنگرد و حمیدیه پیشروی نمودند. پیشروی نیروهای متجاوز به طرف اهواز، توسط نیروهای خودی با سرعت سد گردید و محاصره سوسنگرد نیز در هم شکسته شده و این شهر آزاد گردید بخشی از خرمشهر پس از ۳۶ روز مقاومت دلیرانه که حماسه آن در تاریخ میهن اسلامی ثبت گردیده است به اشغال درآمد و یگان‌های متجاوز با عبور از رودخانه کارون در منطقه مارد آبادان را محاصره کرده بودند موفق به تصرف آبادان نشده و در پایان سال اول جنگ سر پل دشمن در شرق کارون با عملیات درخشان و پیروز ثامن الائمه(ع) (۱۳۶۰/۷/۵) نابود گردید.

نیروهای گسترش یافته عمده دشمن در منطقه عمومی جنوب غربی اهواز عبارت بودند از:

- لشکر ۵ مکانیزه تقویت شده در کرانه جنوبی کرخه کور
- لشکر ۶ زرهی تقویت شده در منطقه عمومی جفیر
- لشکر ۹ زرهی تقویت شده در حوالی منطقه کوشک طلائیه
- لشکر ۳ زرهی تقویت شده در منطقه عمومی حسینییه

- فرماندهی منطقه خرمشهر متشکل از لشکر ۱۱ پیاده تقویت شده با تیپ های زرهی، پیاده مکانیزه و یگان های جیش الشعبی گسترش یافته در شهر خرمشهر، منطقه خرمشهر، پل نو و شلمچه

- یگان های احتیاط در شرق بصره

طرح ریزی عملیات بیت المقدس

اگر چه طرح ریزی عملیات آفندی برای آزادسازی خرمشهر و منطقه جنوبی خوزستان همزمان با تشکیل قرارگاه کربلا و طرح ریزی عملیات طریق القدس و فتح المبین در دستور کار قرارگاه مزبور قرار گرفته بود و پاره ای مطالعات ابتدایی و اولیه هم انجام شده بود اما طرح ریزی عملیات یاد شده عملاً از روز هشتم فروردین ماه ۱۳۶۱ که عملیات فتح المبین به پایان غرور آفرین خود رسیده بود آغاز گشت و همزمان و همگام با پیشرفت و تکمیل طرح ریزی، نقل و انتقال نیرو از جبهه شمالی به جبهه جنوبی (به فاصله حدود ۳۰۰ کیلومتر) و تهیه امکانات مورد نیاز از قبیل آماده سازی پلهای شناور، طراده و قایقهای هجومی برای عبور از کارون و سایر نیازمندیهای تدارکاتی و پشتیبانی از عملیات با سرعت فراهم می شد. نظر به اینکه فرمانده نیروی زمینی ارتش سرعت در طرح ریزی، تهیه و آماده شدن برای اجرای عملیات را به عنوان تدبیر خود اعلام نموده و به شدت آن را بعنوان یک عامل غافلگیری دشمن پیگیری می نمود، امور یاد شده با تلاش همه مسئولین با سرعت انجام به طوری که ظرف یکماه پس از پایان عملیات فتح المبین همه چیز برای آغاز عملیات جدید آماده بود و بدین ترتیب زمان اجرای عملیات بیت المقدس در ۶۱/۲/۱۰ به یگان ها ابلاغ گردید.

مانور عملیات بیت المقدس

مانور عملیات بیت المقدس در طرح تهیه شده شامل یک مانور چهار مرحله ای بود که به طور کلی شامل عبور از رودخانه کارون و تصرف سرپل، ادامه تک از سر پل به سوی مرز، تک در منطقه شرق بصره و احاطه خرمشهر در شلمچه بود اما در عمل و به علت وضعیتهای تاکتیکی به وجود آمده، در مراحل سوم و چهارم تغییراتی در طرح تهیه شده انجام و کلاً عملیات در پنج مرحله به شرح زیر انجام شد:

مرحله اول: عبور نیروهای خودی در قالب قرارگاه‌های نصر و فتح از رودخانه کارون و تک به دشمن و تصرف سرپل در کرانه باختری رودخانه، همزمان تک قرارگاه قدس در جبهه رودخانه کرخه کور به منظور تثبیت دشمن در منطقه جفیر (۶۱/۲/۱۰)

مرحله دوم: ادامه تک قرارگاه‌های نصر و فتح از سرپل تصرف شده به سوی خط مرز و ادامه تلاش قرارگاه قدس برای تثبیت دشمن در جبهه کرخه کور (۶۱/۲/۱۶)

مرحله سوم: عقب نشینی یگان‌های دشمن از منطقه عمومی جفیر و تلاش قرارگاه قدس برای اخذ تماس مجدد با دشمن و ممانعت از عقب نشینی آنها (۱۷ و ۶۱/۲/۱۸)

مرحله چهارم: تک یگان‌های قرارگاه نصر در منطقه شلمچه و پل نو به منظور احاطه خرمشهر از غرب (۱۹ و ۶۱/۲/۲۰)

مرحله پنجم: تک نهایی در منطقه شلمچه و پل نو و فتح خرمشهر (۱ تا ۶۱/۳/۳)
شایان ذکر است برابر طرح تهیه شده، قرارگاه فجر در منطقه فتح‌المبین، عملیات پوشش و فریب تاکتیکی را در منطقه فکه با هدف تصرف تپه ۱۸۲ با موفقیت در روزهای ۱۱ و ۶۱/۲/۱۲ اجرا نمود.

به این ترتیب می‌توان گفت که عملیات بیت‌المقدس توسط چهار قرارگاه مشترک فجر (در منطقه عملیاتی فتح‌المبین)، قرارگاه قدس (در منطقه کرخه کور - جفیر)، قرارگاه فتح (شمال دارخوین) و قرارگاه نصر (جنوب دارخوین) تحت فرماندهی قرارگاه مرکزی مشترک کربلا طرح‌ریزی، تهیه و اجرا گردید.

نیروهای خودی شرکت کننده در عملیات بیت‌المقدس

۱- ارتش جمهوری اسلامی ایران

الف - نیروی زمینی

لشکر ۲۱ پیاده

لشکر ۹۲ زرهی

لشکر ۱۶ زرهی

تیپ ۵۸ تکاور

تیپ ۲۳ نوهده

تیپ ۳۷ زرهی

تیپ ۳ لشکر ۷۷

هوانیروز در قالب ۴ گروه رزمی (شامل ۹۵ فروند انواع هلی کوپتر)

گروه‌های ۲۲ و ۳۳ توپخانه

گروه ۴۲۲ مهندسی و گردان ۴۱۲، مهندس رزمی، گروه مخابرات

ب- نیروی هوایی

عملیات پشتیبانی نزدیک هوایی ترابری نیرو و بار، تخلیه مجروحین

پ- نیروی دریایی

پشتیبانی از عملیات عبور از روخانه با واگذاری ۳۰۰ فروند قایق جبینی با راننده-

یگ گروهان غواصی و یگان تفنگ‌داران دریایی

۲- سپاه پاسداران انقلاب اسلامی

الف- نیروهای بسیج مردمی که در قالب ۳ لشکر و تعدادی تیپهای مستقل سازمان یافته

بودند. (لشکرهای نصر- فتح- قدس)

ب- جهاد سازندگی عمدتاً به صورت پشتیبانی مهندسی رزمی از عملیات یگان‌های نیروی

زمینی سپاه پاسداران و ارتشی که آنها هم در قالب ۳ قرارگاه عملیاتی جبهه جهاد سازندگی در

جنگ سازمان یافته بودند.

دست آوردهای نظامی عملیات بیت‌المقدس:

۱- مناطق آزاد شده در مرحله اول عملیات ۷۰۰ کیلومتر مربع

۲- مناطق آزاد شده در مرحله دوم عملیات ۴۰۰ کیلومتر مربع

۳- مناطق آزاد شده در مرحله سوم عملیات ۳۹۰۰ کیلومتر مربع

۴- مناطق آزاد شده در مرحله چهارم عملیات ۳۸۰ کیلومتر مربع

۵- مناطق آزاد شده در عملیات بیت‌المقدس ۵۴۰۰ کیلومتر مربع و شهرهای خرمشهر- هویزه

۶- تعداد اسرای دشمن حدود ۱۹۴۱۴ نفر

۷- تلفات دشمن: کشته و زخمی حدود ۱۶۰۰۰ نفر

۸- خسارات و ضایعات وارده به دشمن (اقدام عمده)

هوپیما ۶۰ فروند (تایید شده)

هلی کوپتر ۲ فروند

تازک و نفربر	۴۱۸ دستگاه
۹- غنائم بدست آمده از دشمن (اقدام عمده)	
هلی کوپتر	۱ فروند
تازک و نفربر	۱۰۵ دستگاه
خودرو	۵۶ دستگاه

ویژگی‌های عملیات بیت‌المقدس در مقایسه با سایر عملیات‌های انجام شده در ۸ سال دفاع مقدس

- ۱- عملیات عبور از رودخانه برای اولین بار
- ۲- زمان کوتاه طرح ریزی و آمادگی برای عملیات (یک ماه)
- ۳- اهمیت و ارزش مناطق آزاد شده
- ۴- دست آوردهای ارزشمند سیاسی، نظامی و روانی بیشتر نسبت به سایر عملیات ۸ سال دفاع مقدس
- ۵- وسعت منطقه عملیات (۵۴۰۰ کیلومتر مربع)
- ۶- مدت مداومت عملیات (۲۶ روز)
- ۷- تعداد اسرای گرفته شده از دشمن و شدت تلفات و خسارات وارده به دشمن (حدود ۱۹۵۰۰ نفر)

